

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MILLIY O'QUV DASTURINI TATBIQ ETISH**Yo'ldoshova Yulduz Ramazonovna***Buxoro viloyati Vobkent tumani 17-umumiy o'rta ta'lim maktab*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda Milliy o'quv dasturini tatbiq etish haqida ma'lumotlar berib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *Milliy o'quv dasturi, mustaqil faoliyat, variativ o'quv dasturlari, kontekst, madaniy savodxonlik, Singapur modeli.*

Annotation: *this article provides information on the implementation of the National Curriculum in Primary Education*

Keywords: *national curriculum, independent activity, variable curricula, context, cultural, literacy, Singapore model.*

Аннотация: *в этой статье представлена информация о реализации Национальной учебной программы в начальном образовании*

Ключевые слова: *национальный учебный план, самостоятельная деятельность, вариативный учебный план, контекст, культурная грамотность, сингапурская модель.*

Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qachon bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz.

Sh.M.Mirziyoyev

Bugungi davr dunyo ta'limi oldiga ham katta vazifalarni qo'yimoqda. Bunda qo'yilgan asosiy talab yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarish, tez o'zgarayotgan dunyoga moslashishni o'rgatishdan iboratdir. Shu bilan birga o'quv-tarbiya jarayoniga ta'limning innovatsion shakllari va usullarini joriy etishga qaratilgan.

Bugungi kunda respublikamiz maktablarida Milliy o'quv dasturi bo'yicha juda ko'plab ishlar amalga oshirilmoqda. Yangi milliy o'quv dasturi avvalgilaridan nimasi bilan farq qiladi? Ushbu savolga Respublika ta'lim markazi direktori Shuhrat Sattorov AOKA press-xolida o'tgan brifingda javob qaytardi:

- Avvalgi o'quv dasturlari mazmuni 90% nazariyadan iborat bo'lib, o'qitish metodikasi yodlatishga yo'naltirilgan.

- Yangi Milliy o'quv dasturi mazmuni 50% nazariya 50% amaliyotdan iborat bo'ladi va o'quvchining mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi.

- O'quv dasturlarida baholash esa faqat eslab qolgan bilimlar hajmini aniqlagan. Yangi dastur asosida o'quvchilarda shakllangan ko'nikmalar baholanadi.

- Fanlar soni va o'quv yuklamalari optimallashtirilib, o'quvchilar qiziqishiga ko'ra fanlarni tanlab o'qish imkonini beruvchi variativ o'quv dasturlar asosida hayotga va kasbiy faoliyatga tayyorlash imkoni yaratiladi.

- Milliy o'quv dasturi asosida fanlar chiziqli tartibda emas, spiralsimon tarzda o'qitiladi. Ya'ni mavzular takroriy emas, bir-birini mantiqan davom ettiruvchi hamda soddadan murakkabga tomon yo'naltirilgan tarzda kiritiladi.

O'zbekistonda maktab ta'lim sifatini yaxshilash uchun Milliy o'quv dasturi tomonidan qo'shilgan hissa sezilarli darajada, masalan:

-o'quv dasturini keng isloh qilish uchun kelishilgan yaxlit hujjat loyihasini taqdim etadi;

-o'quv dasturlarini ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi;

-o'qituvchilar uchun kuchli pedagogik vosita bo'lib xizmat qiladi. O'quv natijalari va o'quv dasturlarining mazmuni har ikkala o'quvchining va o'qituvchilarning qiziqishini ta'minlashi uchun ishlab chiqilgan bo'lib, bilim va ko'nikmalarni shakllantirish ishtiyoqini uyg'otadi;

-haqiqatdan ham "vakolatga asoslangan" modelni rag'batlantiradi;

-o'qituvchilar doimiy ravishda osongina baholanadigan aniq tuzilgan, o'lchanadigan vakolatlar bilan ishlashda o'quvchilarning ishonchini va ko'nikmalarini shakllantiradigan amaliy yondashuvlardan foydalangan holda sezilarli taraqqiyotga hissa qo'shishi mumkin;

-darslarni rejalashtirish va o'tkazish uchun baholashdan foydalanadigan va tabaqalashtirilgan mazmun o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondira oladigan o'quv va o'qitish uslubini rag'batlantiradi. Pedagogikaga yondashuvning bu o'zgarishi vakolatga asoslangan o'quv dasturini samarali amalga oshirishning kalitidir;

- barcha fan yo'nalishlari bo'yicha yuqori ilmiy darajani qo'llab-quvvatlaydi. Milliy o'quv dasturi asosan O'rta ta'limning Xalqaro Umumiy Sertifikati (IGCSE) va A-Darajasi bilan mos keladi va agar yangi o'quv dasturi ingliz tilida o'qitilsa va xalqaro malakalar qabul qilingan bo'lsa maktab bitiruvchilari yetakchi xalqaro universitetlarda (shu qatori Buyuk Britaniya, Yevropa Ittifoqi va Amerika Qo'shma Shtatlaridagi o'quv muassasalarda) o'qishni davom ettirishi mumkin;

-xalqaro standartlar va ilg'or amaliyotga ko'proq mos kelish uchun xalqaro eng yaxshi amaliyot va innovatsion ta'lim islohotlaridan foydalanadi;

-muhim manbalardan foydalangan holda tayyorlangan, dalillarga asoslangan o'quv materiallariga kirishni ta'minlaydi;

-sezilarli darajada kuchli javobgarlikni o'rnatadi;

-O'zbekiston o'zining ta'lim natijalarini yetakchi xalqaro taqqoslovchilar bilan taqqoslashini ta'minlaydi;

-o'quv dasturini isloh qilish jarayoni ham tizimli, ham o'lchovli bo'lishini ta'minlash uchun amalga oshirish uchun batafsil yo'l xaritalarini o'z ichiga oladi.

Xalqaro baholash taqqoslashlarida yutuqlarni yaxshilash bo'yicha milliy kun tartibini hisobga olgan holda (masalan, PISA / TIMSS va boshqalar), yutuqlar va taraqqiyot darajasi sezilarli darajada yaxshilanishi muhimdir. Taklif etilayotgan Milliy o'quv dasturi standartlari akademik ko'rsatkichlarni barcha fan sohalari bo'yicha avvalgi standartlarga qaraganda ancha yuqori darajada ushlab turadi va dunyoning yetakchi ta'lim tizimlariga mos keladi. Milliy o'quv dasturi yuqori ko'rsatkichlarni doimiy ravishda qo'llab-quvvatlagan Singapur kontekstiga katta e'tibor qaratadi.

Ushbu model boshqa joylarda amalga oshirilgan jiddiy ishlarni davom ettirish imkoniyatini beradi. Bu harakatlarning takrorlanishiga yo'l qo'ymaydi, shuningdek, O'zbekiston sharoitiga moslashuvchan ko'p manbali yondoshuvga imkon beradi. Biron bir kontekstda har qanday yondashuvning muvafaqiyati boshqasida muvafaqiyatni kafolatlama ham, ushbu model muhim manbalar bilan ishlab chiqilgan dalillarga asoslangan yondashuvlardan foydalanish imkoniyatini beradi

Ushbu model O'zbekistonga Singapur va Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasi asosida yaxshi moliyalashtirilgan va sinchkovlik bilan kuzatiladigan ta'lim yondashuvlaridan foydalanishga imkon beradi, bu esa O'zbekistondagi yangi modelni yaratish noldan kelib chiqadigan xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi. Ba'zi fan sohalarida bu sezilarli moslashishni talab qilishi mumkin ammo bu asosan kontekstdan mustaqil bo'lgan tabiiy fanlar, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika (STEAM) kabi fanlarda unchalik sezilmaydi. Milliy o'quv dasturi doimiy ravishda dunyodagi eng samarali ta'lim tizimlaridan biri bo'lgan Singapur ta'lim tizimi saboqlariga asoslangan. Ko'pgina mamlakatlar, shu jumladan Buyuk Britaniya, Avstraliya, Isroil va Kanada, standartlarni, xususan, STEAMni oshirish uchun Singapur modelini qo'lladilar.

Madaniy savodxonlikni xaritalash metodikasi O'zbekistondagi muayyan fanlarning o'quv dasturlari mazmuni va tegishli standartlarni aniqlash uchun taklif etiladi. Madaniy savodxonlik ma'lum bir madaniyatni anglash va unda erkin qatnashish qobiliyatini anglatadi.

Milliy o'quv dasturi xalqaro standartlarga muvofiq ishlab chiqilgan bo'lsada, maktablarda baholash yuqori darajada olib borilmasa, uning samaradorligi sezilarli darajada pasayishi mumkin. Agar o'qituvchilar ishni yuqori darajada baholasa, o'quvchilar tashqi imtihonlarda muvaffaqiyatsiz bo'lishlari mumkin; Agar o'qituvchilar ishni o'ta murakkab standart asosida baholasalar, o'quvchilar qiyin ahvolga tushib qolishlari mumkin; Agar o'qituvchilar baholari bemantiq bo'lsa, bu ichki baholash ma'lumotlarini va maktab, mintaqa va mamlakat darajasidagi aralashuvlarni sezilarli darajada buzishi mumkin. Ushbu xatarlarni bartaraf etish uchun nisbatan past narxlarda amalga oshiriladigan taqqoslash vositalari tavsiya etiladi. Sinov modellari o'qitish metodikasi va o'quv dasturining mazmuniga ta'sir qiladi, shuning uchun Milliy o'quv dasturi va ta'lim standartlarini ishlab chiqishni yakunlash uchun ushbu masalani hal qilish kerak. PISA, TIMSS, PIRLS kabi yirik namunalarga asoslangan xalqaro baholash, avvalambor, o'quvchilar faoliyatini boshqa ta'lim tizimlari bilan taqqoslashga qaratilgan. Ushbu baholashlar, hisobot berish uchun foydali vositalar

bo'lishiga qaramay, har tomonlama baholash vositasi yoki sinf amaliyoti bilan aloqa qilishning bevosita vositasi sifatida foydalanishga mo'ljallanmagan.

Yangi darsliklarni ishlab chiqish yuqori darajada mahalliyashtirilgan kontentni yaratishga imkon berishi mumkin bo'lsa-da, u past sifatli kontentga, xarajatlarning ko'payishiga va tender, shartnomalar tuzish, shartnomalarni boshqarish va hokazolarga tegishli muvofiqlik muammolariga olib kelishi mumkin. Ushbu muammolar, vaqt cheklangan bo'lsa, sinov paytida ayniqsa salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Ushbu yondashuv bilan maktablarda foydalanish uchun "kartografik" manbani ishlab chiqish mumkin. Unda hal qilinishi kerak bo'lgan turli xil vakolatlar haqida umumiy ma'lumot beriladi va keyinchalik ular bir qator manbalardan olingan oldindan qo'llanilgan darsliklarda aniq tarkib bilan bog'lanadi. Bu potentsial ravishda tejashni ta'minlashi va tasdiqlangan manbalardan foydalanishi mumkin, ammo, shubhasiz, avvalgi modelga qaraganda kamroq "mahalliyashtirilgan" bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, pedagogdan juda ko'p kasbiy va insoniylik xislatlari talab etiladi. Masalan, bugungi kunda Milliy o'quv dasturi asosida 1-2-sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarini tashkil etishda eng samarali interfaol metodlardan foydalanib darslarni tashkillashi, oz vaqtda ko'p natijaga erishish usullaridan foydalanishi, o'quvchilarini darsga qiziqтира olishi, dars jarayonida ko'zlangan maqsadga erisha olishi va o'quvchilarni Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash talab qilinadi. Shuning uchun o'qituvchi o'z ustida tinimsiz va muttasil ishlashi, o'zini isloh etib borishi, bilimi va xulqini doimiy takomillashtirib borishi zarur. Zero, mamlakatimizda o'qituvchilarga yetarlicha shart-sharoitlar yaratilmoqda. Prezidentimizning "O'zbekistonda bugundan boshlab, eng hurmatli, eng e'zozli inson — bu muallim!" yoki "O'qituvchini hurmat qilmaganni men ham hurmat qilmayman!"²³, deb ta'kidlab turganligining o'zi biz pedagoglarga katta kuch-quvvat bag'ishlashi kerak, deb o'ylayman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Prezident Shavkat Mirziyoyevning 1-oktabr O'qituvchi va murabbiylar kuniga bag'ishlagan tantanali marosimdagi nutqi. 2021 yil 1 oktabr.
2. Yangi milliy o'quv dasturi avvalgilaridan nimasi bilan farq qiladi? AOKA press-xolida o'tgan brifing. 2020-yil.
3. Recommendation to National Curriculum Framework Uzb. Milliy o'quv dasturi haqida ma'lumotlar majmuasi.
4. G'afforova T Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar: O'quv qo'llanma. Toshkent. Tafakkur, 2011.
5. Muslimov N. va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari – Toshkent: 2015. – 208 bet.
6. Qosimova K. va boshq. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent-2009.
7. Saidaxmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2003.
8. Internet ma'lumotlari: [www. ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz)
9. www.pedagog.uz

MATEMATIKA FAN TO'GARAKLARINI QIZIQARLI TASHKIL QILISHNING AHAMIYATI

Ismoilova Yulduz Nasriddin qizi

Buxoro viloyati Vobkent tumani 17-umumiy o'rta ta'lim maktab

Annotatsiya: *Ushbu maqolada matematika fan to'garaklarini tashkil etishda e'tibor berilishi kerak bo'lgan masalar, to'garakning asosiy maqsad va vazifalari bayon qilingan. Shuningdek, maqolada matematika to'garaklarini tashkil etishda foydalanish uchun namunaviy usullar va tarqatma materiallar ham keltirib o'tilgan.*

Аннотация: *В данной статье описаны вопросы, на которые следует обратить внимание при организации математических кружков, основные цели и задачи кружка. В статье также приведены образцы методик и раздаточный материал для использования при организации математических кружков.*

Kalit so'zlar: *Matematika, to'garak, mashg'ulot, musobaqa, topshiriq, boshqotirma, matematik hazil, matematik fokus, matematik hazil, matematik o'yinlar.*

Ключевые слова: *Математика, кружок, упражнение, соревнование, задание, задачка, математический розыгрыш, математический фокус, математический розыгрыш, математические игры.*

Matematika to'garagi bu nafaqat eng yuqori balki eng past natijalarga erishganlar uchun ham nisbatan erkin muhitda zavq olish imkoniyatidir. Bu to'garak kunning istalgan vaqtida belgilangan darslardan tashqari o'tkazilishi mumkin.

Boshlang'ich sinflarda matematika to'garagi maktabdan keyin o'tkaziladigan to'garaklarning eng mashhurlaridan biri, lekin siz uni tushlik vaqtida yoki hatto maktabdan oldin ham o'tkazishingiz mumkin. U matematika darsidan sezilarli darajada farq qilishi va siz taklif qilayotgan matematika to'garagining mashg'ulotlari, iloji boricha qiziqarli bo'lishi yoki hech bo'lmaganda bolalar uchun hayratlanarli bo'lishi kerak.

Matematika to'garaklari har xil shakl va o'lchamlarda bo'ladi va har bir maktab uchun mos keladigan model yo'q. Biroq, har bir maktabda bitta bo'lsa ham model bo'lishi kerak.

Buning sababi shundaki, ular maktabda matematikaning obro'sini oshirishga yordam beradi, bolalarning matematikaga qiziqishini oshiradi va matematika kutilmagan yangiliklarga boy rang-barang fan ekanligini ko'rsatishga yordam beradi.

Matematika to'garaklarining vazifalari:

- bolalarning matematika haqidagi bilim va tushunchalarini rivojlantirish;
- matematika va boshqa fanlar bilan o'zaro o'quv aloqalarini mustahkamlash;
- bolalarga yangi narsalarni sinash imkoniyatini berish;

- bolalarga matematika bo'yicha ko'nikmalarini boshqa "haqiqiy" matematik tadqiqotlarda qo'llashga yordam berish;
- bolalarning yutuqlarini nishonlash;
- matematikaga bo'lgan yondashuvni kuchaytirish;
- bolalarga matematikaning ko'p o'lchovli ekanligini ko'rsatish;
- bolalarda matematik fikrlashni rivojlantirish;
- turli yil guruhleri o'rtasida hamkorlikda o'rganishni rivojlantirish;
- o'ziga ishonchni oshirish;
- ijodkorlikni tarbiyalash;
- standartlarni oshirishga yordam berish;
- ota-onalarning matematikaga faolligini oshirish.

Matematika to'garaklari sizga o'quv dasturini yechish va moslashuvchan va ijodiy ishlash imkonini beradi.

Matematika to'garagi yanada moslashuvchan o'rganish imkoniyatlarini taklif etadi. Ideal sharoitda sinfda o'rganishning turli usullarini aks ettirish uchun turli yo'llar bilan tashkil qilish mumkin. Bolalar mustaqil ravishda, juftlik yoki kichik guruhlarda ishlashlari mumkin.

Stol va stullar erkin harakatlanishi mumkin bo'lgan xona kerak va sinfda matematika to'garagi bo'lishi kerak, bolalar o'z ta'lim muhitini nazorat qilishlari va sinfxonani tahkillashtirishda o'z hissalarini qo'shishlari mumkin.

To'garak joyi faqatgina sinfxona deb o'ylamang, chunki har bir matematika to'garaklari ona yer va tashqi muhit bilan bog'lanishi kerak.

Matematika to'garaklari - bu maktabdan oldin, tushlik paytida yoki darsdan keyin o'tkazilishi mumkin bo'lgan darsdan tashqari mashg'ulotlardir.

Ba'zilar matematika to'garaklarini har yili o'tkaziladigan matematika musobaqalari va topshiriqlari uchun "mashg'ulot maydonchasi" sifatida ishlatishadi, lekin aslida ular ko'proq ixtisoslashgan matematika darslariga o'xshaydi.

Matematika to'garaklari hamma uchun ochiq bo'lishi kerak

Keyin "eng qobiliyatli"larga bag'ishlangan matematika to'garaklari bor, lekin bu yerda eslash kerak bo'lgan birinchi narsa - matematik iste'doddir. Barcha bolalar matematikani bir xil o'zlashtirmaydilar, lekin agar biz nisbatan qobiliyatli bolalar uchun to'garaklar yaratsak, biz ko'proq eksklyuzivlikni yaratamiz va davom ettiramiz.

Turli o'qituvchilar bilan fikr-mulohazalar rasmiy bo'lishi shart emas - bu o'quvchining o'zini qanday tutishini aytish uchun xodimlar xonasida tezkor suhbat kabi oddiy bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, mening tajribam shuni ko'rsatadiki, agar bolalar matematika to'garagida vaqtlarini zavq bilan o'tkazishgan bo'lsa, ular o'z o'qituvchisi bilan bo'lgan voqeani osongina baham ko'rishadi.

Matematika to'garaklari o'rganish uchun imkoniyatdir. Ular:

- qiyinchilik darajasi yuqori, lekin tashvishlanish darajasi past ushlab turish imkonini beradi.
- bolalarga o'z bilimlarini nazorat qilish imkonini beradi..

- bolalarga turli yo'llar bilan o'rganish imkonini beradi
- maktab ichida va tashqarisida o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi.

Tushunish har qanday faoliyat turi bilan qoniqarli baholash uchun juda murakkab va shuning uchun bolalarning matematikani tushunishlarini tekshirish uchun bir qator texnikalar kerak.

Tor strategiyalar faqat cheklangan tushunchani ta'minlaydi va shuning uchun yuqori sifatli o'rganishni targ'ib qilish uchun turli xil tadbirlar kerak bo'ladi.

Tadqiqot, muammoni hal qilish va izlanish usullariga e'tibor qaratish o'quvchilarga o'z bilimlari, ko'nikmalari va tushunchalarining chuqurligini namoyish qilish imkonini beradi. Muvaffaqiyatli matematika klublari oxir-oqibat siz tanlagan faoliyat turlariga bog'liq bo'ladi.

Matematika to'garaklarining turlari

Men ma'lumotni o'zgartirishni va o'quv faoliyati uchun bir qator baholashlardan foydalanishni yaxshi ko'raman, bu menga sezgir ishlashga va bolalarga bilim va tushunchalarini oshirishga yordam beradi.

Matematika to'garaklarini qiziqarli qilish juda muhim - ular shunday bo'lishi ham kerak, lekin bolalar buni o'zlari hal qilishlariga imkon bering. Agar ular mashg'ulotlarni yoqtirmasalar, ular zavqlanmaydilar va siz yo'nalishni o'zgartirishingiz va yangi usullar bilan to'garakni boyitishingiz kerak.

Matematika to'garaklari maktabingizdagi ba'zi o'quvchilar uchun matematikani jonlantirishga yordam berishning ajoyib usuli bo'lishi mumkin, shuning uchun agar siz maktabingizda o'zgarishlarga olib keladigan sehrli tayoqchani qidirsangiz, bu shunchaki matematika to'garagi bo'lishi mumkin!

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Prescott, Anne, and Kimberley Pressick-Kilborn. "It's great to be doing maths! Engaging primary students in a lunchtime club." *Australian Primary Mathematics Classroom* 20, no. 3 (2015): 34-39.

2. John Dabell, *Primary School Maths Club Ideas And Activities: From Set Up To Running It* (2021)

3. <https://www.wastudentmath.org/content/clubs/plan/StarterPackComprehensive.pdf>